

trencsényi noviciátusban Európának szinte minden országa és népi csoportja képviselve van, természetesen a hazai nemzetiségek is, erős túlsúlyban mégis a magyarok voltak s a magyar nyelvtudás fokozatos térhódítása észlelhető azok körében is, akik nem vallották magukat magyaroknak. Nem kevésbé tanulságosak azonban a magyar elem természetességét bizonyító adatok sem: akárhány belépő törzsökös magyar nevű ifjú nem vallja magát magyarnak és magyarul egyáltalán nem, vagy csak törve beszél. A kiadó által adott példák szerint a jegyzék még részletesebb eredményekkel kecsegtetően vizsgálható át.

A kiadó az anyakönyvet a forrásközlési szabályok pontos betartásával adta közre s használatát rendkívül megkönnyítette azzal, hogy a végén a neveket betűrendes sorba foglalta, úgyhogy bármelyik novicius adatai pillanatok alatt megtalálhatók. Közzétételével nagy szolgálatot tett a magyar történettudománynak.

HERMANN EGYED

Hangay Sándor Összes Versei. Bp. 1943. 512 l. Az Erdélyi Szemle kiadása. Sütő-Nagy László előszavával.

A katonaköltő irodalmi pályájának negyven éves fordulójára szánt gyűjteményes kiadás. E költői pálya sok tekintetben Gyóni Gézáéval rokon: kezdetét Adyra emlékeztető, nagy hevületű, szimbolumokkal dolgozó versek jelzik, amelyeknek az európai kultúra s egy túlzottan érzéki szerelmi lánghatás szolgálta a leggazdagabb inspirációt. A nagy élménykör, az első világháború ez átlagköltészet dekadenciába fuló színvonaláról

kétségkívül sokszor felemeli a költőt. Legbensőségesebb verseit az ifjúkori emlékek felidézése s az otthonmaradt gyermekeire való emlékezés sugallja: a távoli béke múltba foszló hangulatai szépségükben felfokozva tükröződnek a harcok viharát álló lélekben (Küldöm a győri kis fiúknak, Mese két kis fiúnak, Huszárhalál, Ima két tiamért). Hasonló meleg lírával áradnak a bajtársi érzésből sarjadt költemények is, kivált ha a távolodó, feledésbe vesző emlékek mágiájával dolgozik az író (Levél vitéz Árvai Imrének, Hazatérő magyar katonák). Igazi ujdonsága azonban, hogy a repülőgép háborújának sajátos élménykörét Hangay vezeti be irodalmunkba, sőt ilyen szempontból alighanem a világirodalomban is úttörő. E versek a friss érzés lázában, sokszor a háborús szükségrepülőtereken jönnek létre; szorosán bekapcsolódnak Dél varázsos tájképeinek keretébe — kivált az olasz földről szólók —; s mély megdöbbenéssel utalnak a harmonikus nagytermészet békéje s a katonahivatás halálos komorsága közt feszülő szédítő ellentétre (Ének a felhők felett, Egy pilóta halála, Felhőkben, Szárnyas katonák, Velence fölött, Pilóták imája stb.). Hangay költészetében talán ki-kihagy a művészi fegyelem kemény aszkézise s nem mindig a lényeg felé mélyül el filozófikusan a mondanivaló. Háborús verseinek jelzett témakörében azonban hangulatteljes, melegítő alkotásokat nyújt, amelyek megérdemlik az irodalomtörténet méltányoló érdeklődését, kivált, ha a kötet jelzett dekadens tehertelétől eltekint.

SÁNDOR ISTVÁN

Diárium Könyvtár. Szerkeszti: Kenyeres Imre.

A magyar irodalom fiatalabb írótehetségeinek megismertetése s egy sajátos magyar műfaj, a kisregény fölélesztése végett népszerű kiadványsorozatot indított az Egyetemi Nyomda. Az értékes sorozat első kötetei jó érzékkel folyamodnak a legélesebb arcélú, legegényibb művészeti ifjú magyar tehetségekhez, akiknek neve már bevésődött az olvasóközönség emlékezetébe. A négy előttünk fekvő kiadvány mindegyike egy-egy sajátos, sűrű levegőjű írói világba kalauzol, ahol mindegyikben eltérő írói szemléletmód és lélek eltérő formanyelven nyilatkozik meg. Az első eredményeken túl a biztos közönségsiker felé tartó írók ifjú éveik ellenére többet jelentenek a kezdet reményeinél: nagyrészt kiforrott, teljes értékű művészet, amit nyujtanak, a beteljesülés érettségével. Thurzó Gábor „A brazíliai kérő” című regényében, mint korábban is annyiszor, a budai polgárvilág hangulatgazdag színeit vetíti élénk drámai hatásokkal dolgozó, tömör kompozíciójű cselekményeinek keretében. Lovass Gyula egyfelől intelligenciájának fölényes távlatával, másfelől világirodalmi iskolázottságú, gazdag áradású stílusának biztosságával lepi meg az olvasót; „Honfitársnőm: Micheline” Párisról szóló regényeink mai áradatában is figyelemreméltó alkotás. Takáts Gyula, „Vágják a berket” című írásában a dunántúli népi élet hangulatainak tolmácsolójaként mutatkozik be s legfőbb varázsa éppen az az ellentétesség, amely a Balaton-vidék szelíd tájhangulata és az író tragikus sorsélménye között mutatkozik. Birkás Endre „Kelepce” című regénye változatos cselekményével és

lélekábrázoló hajlamaival képvisel egyéni színeket.

A négy kis könyv mindegyikének problémavilága a szerelem élménye körül bontakozik ki. A szerelem eszméletti rá Lovass regényében a világpolgári hajlamú, Párisban tanuló fiatal magyart magyarságára, hisz szerelmesét, a franciává disszimilált magyar család leányát éppen az ragadja el tőle, hogy e család szemében eredendően idegen. Birkás könyve mintha az ellenkező utat járná; a magyar férfi és német nő sorsa faji gátlásoktól menten kulcsolódhatik össze; elválik azonban ismét — lényegében etikailag indokolatlanul —, mihelyt a német asszony szívében szétfoszlanak az illúziók, amelyeknek kódén át felnagyítva látta urának művészi képességeit. Takáts Gyula írásában a pusztító és az építő szerelem egymást követő történetei vonulnak el szemünk előtt, mignem a természet misztikus erői bele nem avatkoznak az emberi életsorsok alakulásába s a szeretett lény elrablásával bosszút nem állanak az ellenük lázadó emberen. Végül Thurzó Gábor (akinek a sorozat legérettebb írását köszönhetjük) a tisztos polgári élet és a züllésbe fulladó alvilág ellentéteire világít rá egy sajátos szerelmi történet lepergetésével, amelyben az özvegyet a gyermekeihez való ragaszkodás menti meg az elhagymarkodott új házasság feltornyosuló veszedelmeitől. Az olvasót kellemeesen lepi meg az a tartózkodó komolyság, amellyel az írások az erotikus témakört kezelik, ilyen szempontból csak egy-két lap kívánna finomabb hangszerelést. Jól esik e magas művészi igényű, emelkedett becsvággyal írott művek forgatásakor a magyar íróművészet jövő fejlődésének felfelé

törő útját végigjárni, reménykedve előre fürkésző képzeletünkkel.

SÁNDOR ISTVÁN

Jókai Mór levelei Keméndyné Drucker Irmához. Bevezetővel és jegyzetekkel ellátta Drucker János. Budapest, 1942. 47 l.

Drucker János kis könyve első-sorban irodalomtörténeti érdekű: Jókai hét levelét és három fényképét teszi közzé, kiegészítve így a részleteiben meglepően hiányos Jókai-filológiát egy-két érdekes adalékával. Lényegesebbet nyújt azonban e mű a Délvidék művelődéstörténete szempontjából. Jókai leveleinek címzettje, Keméndyné Drucker Irma emléke még elevenen él Szegeden. A magyar nőnevelés ez úttörő egyénisége, aki egy külön erre a célra delegált bizottság előtt magyar földön legelsőnek szerezte meg a tanítónőképző-intézeti tanári oklevelet, teremtette meg 1875-ben Szeged első közép-fokú leányiskoláját. A magyar iskolaügy ez elhanyagolt munkaterületén intézete sok tekintetben kezdeményező jelentőségű munkát végez. Szegeden és a Délvidéken a század végén hozzátartozik leányaink jólneveltségéhez Keméndyné intézetének elvégzése. A Délvidék szerb és német családjai is nagy számban küldik hozzá gyermekeiket magyar szóra s a magyar kultúra megismerése végett. A múlt század sajátos légkörében nem egyszer hősi bátorságra volt szüksége, hogy dacolva családjá elelnállásával, a közvélemény értetlenségével, sőt elemi csapásokkal is (hisz 1879. márciusában a szegedi nagy árvíz az ő intézetét is hontalanná teszi), nem csüggedő erővel kezdje újra meg újra úttörő erőfeszítéseit a

magyar nőnevelés érdekében. Tanítónőképzője voltaképpen betetőzése korábban létesített hat osztályos elemi-, táp- és nőnevelő-intézetének. De tevékeny részt vitt a város kulturális, szociális és katolikus vallásos életében is. Így odaadóan munkálkodik a belvárosi óvoda újjáépítése s napközi otthonnal való kibővítése ügyében, a szeged-rókusi óvoda felépítése körül s különös szvedvénye az iskolán kívüli népművelés.

De nem kevésbé érdekes körvonalakkal bontakozik ki a könyv olvasói előtt urának, Kemény Nándor rendőrbiztosnak egyénisége. A régi Alföld jellegzetes alakja volt ő. Jókaival való barátságát még 1849-ből származik, mikor a magyar regényíró Szegedre kísérte a menekülő magyar kormányt s Kemény főbiztosi minőségben Kossuth mellé volt beosztva. Az önkényuralom elején rövid raboskodás árán sikerül megmenekülnie a bitófától, mint-hogy hamisítatlan bécsi kiejtésével félrevezeti vizsgálóbíróit. Jelentős szerepe van a Ráday-korszak betyár-fogdosó munkájában is, egy alkalommal Rózsa Sándort is elfogta. 1873-ban a bécsi világiállás alatt bizalmi beosztást kapott: mint a monarchia egyik legügyesebb rendőrtisztjének, neki kellett vigyáznia a minden oroszok cárjára s európaszerte derűkelt, amikor merénylőt sejtve lefűleli az orosz titkosrendőrség Bécsben tartózkodó nagyszakállú főnökét is. Képességei folytán a császárvárosban különleges feladat körben óhajtanák alkalmazni, de nem tud lemondani Szegedről. A századvégi Szeged ujságírásában is jelentős szerepet játszik. Egyik megalapítója a Szegedi Híradónak. Munkatársa volt néhány budapesti folyóiratnak; így a